

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

Potential of Community-based Tourism Management in the Yom-Nan
River delta, Chum Saeng District, Nakhon sawan Province

ชนันท์ธิดา กิตติอนันต์ธาดา¹ พระครูนิวิฐศีลขันธ² และพระราชรัตนเวที³
Chananthinida Kitiananthada, Phra Kru Niwit Silakhan and Phrarachrattanawathee

Received: November 21, 2019

Revised: January 25, 2020

Accepted: January 27, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน 2. เปรียบเทียบศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน และ 3. เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง คือประชาชน ที่อยู่ในเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 391 คน ใน 2 ตำบล คือ ตำบลเกยไชยและตำบลท่าไม้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ เปรียบเทียบโดยสถิติเชิงอนุมาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$)

^{1 2 3} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, E-mail: makhamzaza@gmail.com Tel.095-5653239

2. ผลเปรียบเทียบศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

3. การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่านอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ควรมี 1) การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากร ธรรมชาติ วิถีชีวิต และประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ 2) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประจำตำบลเพื่อให้ ความรู้ความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว 3) การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ และ 4) การส่งเสริมการอนุรักษ์รักษาสีงแวดล้อมให้คงอยู่เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The objectives of research were: 1) to study the generality of the community-based tourism management in the Yom–Nan river delta, 2) to compare the potential of community-based tourism management in the Yom–Nan river delta by classifying on the personnel factors and 3) to present the approach of the potential development of the community-based tourism management in the Yom–Nan river delta, Chum Saeng District, Nakhon Sawan Province. This research applied Mixed Methods Research consisting of the qualitative research by the questionnaires and the quantitative research by the in-Depth Interview from the key informants. The sample of the study was 391 people in Koei Chai Sub-district and Tha Mai Sub-district, Chum Saeng District, NakhonSawan Province. The statistics used Frequency, Percentage, Mean, and Standard deviation. The data analysis used the Statistical Package for the Social Science.

Results of the Research,

1. Overall, the people had the opinion to the potential of community-based tourism management in the Yom–Nan river delta, was at the high level ($\bar{X}=4.15$) However, 2. The by classifying on the personnel factors had not different to the potential of community- based tourism management and 3 . The approach of the potential development of the community-based tourism management in the Yom–Nan river delta, Chum Saeng District, Nakhon Sawan Province should 1) manage the tourism based on the natural resources, way of life and tradition and culture, 2) establish the Cultural Learning

Center at each Sub-district for giving the knowledge and understanding to the tourists, 3) provide the activities to attract tourists and 4) still promote the environmental conservation for the sustainable tourism.

Keywords: Potential of tourism management, Community- Based Tourism Management

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์ถือเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคมสู่ภาคเหนือ โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไป สำหรับอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนแห่งใหม่ เพื่อย้อนวันวานชมเมืองเก่า สัมผัสชีวิตแบบสโลว์ไลฟ์ มีบรรยากาศของความเป็นชุมชนริมน้ำที่เก่าแก่แต่งดงามคลาสสิก ประกอบกับสิ่งที่ถูกพูดถึงอย่างมากคือละคร “กรรมกร” ซึ่งสถานที่ถ่ายทำส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมแสง ที่มีวิถีชีวิตของชาวตลาดที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต มีสถานีรถไฟเล็ก ๆ ที่ยังคงมีกลิ่นไอของอดีต เป็นสถานีประจำอำเภอชุมแสง และเป็นสถานีสุดท้ายของจังหวัดนครสวรรค์ในเส้นทางรถไฟสายเหนือก่อนเข้าเขตจังหวัดพิจิตร และสิ้นสุดปลายทางที่จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ยังมีตลาดเก่าร้อยปีเสน่ห์ของตลาดเก่าที่นี้คืออาคารบ้านเรือนแบบโบราณอายุกว่า 100 ปี มีบรรยากาศอบอุ่นด้วยความคลาสสิก ชาวบ้านใช้ชีวิตกินอยู่อย่างเรียบง่าย มีพระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าตากสินตั้งอยู่บริเวณเขื่อนกันแม่น้ำน่านฝั่งตลาดชุมแสง สร้างขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติในวีรกรรมอันกล้าหาญของพระเจ้าตากสินมหาราชที่ทรงกอบกู้เอกราชให้ประเทศชาติเมื่อปี พ.ศ. 2311 จนบาดเจ็บที่พระขงฆ์ (แข้ง) ด้วยกระสุนปืน บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่าน เขตอำเภอชุมแสง รวมถึงข้าง ๆ ก็จะมีสะพานหิรัญญิตหรือสะพานแขวนแห่งอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ถือเป็นไฮไลท์คู่ชุมชนที่น่าสนใจ สะพานแห่งนี้สร้างขึ้นในปี 2552 เพื่อให้ผู้คนจากสองฟากฝั่งแม่น้ำน่านสัญจรข้ามไปมา โดยห้ามรถยนต์ 4 ล้อวิ่งผ่าน อนุญาตเฉพาะจักรยาน รถจักรยานยนต์ และเดินเท้าเท่านั้น สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ คือ วัดเกยไชยเหนือ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอชุมแสง ตั้งอยู่บริเวณจุดบรรจบของแม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ซึ่งเดิมเรียกว่าวัดพระบรมธาตุ เนื่องจากมีเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุทรงลังกาฐาน

แปดเหลี่ยมที่มีมาก่อนการสร้างวัด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 หรือพระเจ้าเสือแห่งกรุงศรีอยุธยา ขณะเดียวกันพื้นที่ชุมชนเกยไชยและชุมชนท่าไม้ มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม มีพระอุโบสถหลังเก่าริมแม่น้ำ ที่ยังคงสถาปัตยกรรมอันคลาสสิก ซึ่งองค์พระมีลักษณะเป็นลายดอกพิกุล และรูปหล่อพระครูนิรัภัยวิเทศ (หลวงพ่ทองอยู่) อดีตเจ้าอาวาสวัดเกยไชยเหนือ มีพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดเกยไชยเหนือที่ปลูกสร้างเป็นอาคารทรงไทย ภายในจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาที่มีการมได้จากบริเวณท่าหน้าของวัด นอกจากนี้ยังมีเครื่องเบญจรงค์ เครื่องจักสาน และอาคารอาศรมศิลป์ท้องถิ่นตำบลเกยไชยเป็นที่เก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำตาลโตนด ภูมิปัญญาชาวบ้านของตำบลเกยไชยในการพัฒนาผลผลิตจากตาลโตนด โดยจัดแสดงตะเกียบไม้ขนาด งวงตาลตัวผู้และตัวเมีย มีดปาดตาลและเข็มขัดกระบอกใส่น้ำตาลสด กระทะใบบัว แม่พิมพ์หยอดน้ำตาลปึกหรือไม้แป้น และแผนผังขั้นตอนการทำน้ำตาลรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงยังมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชาวบ้านตำบลเกยไชย ซึ่งสินค้าขึ้นชื่อ คือ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด น้ำตาลปึก ลอนตาลสด จาวตาลเชื่อม ที่ผ่านมาชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่ทำนา กับเก็บตาลโตนดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติกลางท้องนาขาย ทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ เป็นวงจร เช่น อาชีพคนปั่นเก็บผลตาลสดมาใส่เรือส่งขายกรุงเทพ เกิดการพัฒนาและแปรรูปน้ำตาลสด น้ำตาลก้อน ลูกตาล ในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีต้นขุมแสง ซึ่งเป็นต้นไม้ส่วนใหญ่ที่พบได้ภายในวัดและหาชมได้ยากในปัจจุบัน โดย พระครูนิธานปัญญานิวัณน์ เจ้าคณะอำเภอขุมแสง ต้องการอนุรักษ์ต้นขุมแสงไว้ จึงได้นำมาปลูกที่วัดเกยไชยเหนือ ต้นขุมแสงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ต้นไม้ประจำถิ่น ประกอบกับในพื้นที่ตำบลเกยไชยยังมีตำนานจระเข้ยักษ์แห่งแม่น้ำน่านที่รู้จักกันดีว่า “ไ้อ่ด่างเกยไชย” ซึ่งมีรูปร่างใหญ่โตความยาวจากปากถึงขากรไกรประมาณ 1วา ความสูงจากพื้นสูงประมาณ 5- 6 ศอก ความยาวกว้างเท่าแม่น้ำ และภายหลังถูกฆ่าตายแล้วนำหัวกะโหลกมาทิ้งที่ศาลเจ้าแม่เกยไชย และจุดสำคัญเลย คือ จุด Check-in 1 เดียวในสยาม จุดนัดพบแม่น้ำยม-น่าน วัดเกยไชยเหนือ อำเภอขุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561)

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดย สมาชิกในชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนานวนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ, 2556) นอกจากประโยชน์ของการท่องเที่ยวแล้ว อีกมุมหนึ่งการท่องเที่ยวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เมื่อการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบต่อชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องรวมตัวกัน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

ท่องเที่ยวของชุมชน ช่วยกันคิด วางแผน ดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมกันพัฒนา และร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงร่วมกันสร้างกฎกติกาของชุมชนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามในกฎกติกาของชุมชน หรือการสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อเป็นการป้องปรามไม่ให้เกิดผลกระทบที่เกินความสามารถของคนในชุมชนจะแก้ไขได้ สุดท้ายจะส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชน สังคม ประชาชนในชุมชนให้มีชีวิตอยู่ดีกินดี และสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์ รวมถึงการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตอันดีงามของชุมชน สืบทอดรุ่นต่อรุ่น โดยมีการบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พักแรม และสิ่งอำนวยความสะดวก (วิภาวี อินทราคม, 2553)

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่า ศักยภาพที่จะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์นั้น ปัจจุบันมีสถานที่ในการท่องเที่ยวมากมายแต่ก็จะต้องได้รับการพัฒนาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์การชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นไปพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนรวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามนโยบายรัฐบาลที่ประกาศในปี 2561 เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพผลในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 2

ตำบล ได้แก่ตำบลเกยไชยและตำบลท่าไม้ จำนวน 15,896 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากสูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ใช้ค่าความเชื่อมั่น 95 % สัดส่วนความคาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 391 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) จากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ประมวลผลทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 16 รูปหรือคน เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบดังนี้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.69) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชุมชนมีการส่งเสริมจุดนัดพบ ยม-น่าน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีในการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น เทศกาลกินตาล ประเพณีลอยกระทงสองสายน้ำ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.57) และในระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ชุมชนมีการพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.74)

2) ด้านองค์กรชุมชน ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.94) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว

($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.63) รองลงมา คือ ผู้แทนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.60) และในระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนาในการจัดการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.79)

3) ด้านการจัดการ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการในชุมชนของท่านมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.64) รองลงมา คือ ชุมชนมีการวางแผนส่งเสริมการจัดการจุดนัดพบม-น่านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.46) และในระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ชุมชนมีการจัดตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.80)

4) ด้านการเรียนรู้ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.65) รองลงมา คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แตกต่าง ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.65) และในระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.62)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ จากการศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ จะมีประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการและด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์ มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประกอบด้วย มีการส่งเสริมจุดนัดพบ ยม-น่าน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ มีการนำวัฒนธรรมประเพณีมาพัฒนาเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว และมีการพัฒนา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2) ด้านการจัดการองค์กรชุมชน ชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์ มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลที่มีประชาชนชาวบ้านหรือผู้มีความรู้และมีทักษะในการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่าย ซึ่งทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว ผู้แทนจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปคณะกรรมการชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนาในการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น

3) ด้านการบริหารจัดการ ชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์ มีกระบวนการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยางชุมน้อย ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย การวางแผน การจัดแบ่งแผนคณะกรรมการบริหารชุมชน การสรรหาคณะกรรมการในแผนกต่าง ๆ การประสานงาน และควบคุมงาน ประกอบด้วย การวางแผนส่งเสริมการจัดการจุดนัดพบ ยม-น่านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การจัดแบ่งคณะกรรมการเป็นแผนกต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว การวางแผนประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดให้เป็นที่ยู่งักมากยิ่งขึ้น การจัดตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว คณะกรรมการชุมชนมีการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน เป็นต้น

4) ด้านการเรียนรู้ ชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครสวรรค์ มีกิจกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน ประกอบกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีการจัดการให้เกิดการ

เรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับผู้มาเยือน และในชุมชนมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประชาชนได้ศึกษา ได้รับความรู้ความเข้าใจ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่ดีและได้รับความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวในการเรียนรู้ จากโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาอภิปรายผล ดังนี้

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน มาความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลดา บุญอยู่ (2556) เรื่อง “ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา บ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอลำปาง จังหวัดน่าน” ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านเกาะพิทักษ์มีสภาพทุนทางสังคมที่ประกอบไปด้วย 1) ทุนมนุษย์ที่เป็นผู้นำ 2) ทุนสถาบันองค์กร 3) ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านเกาะพิทักษ์ที่อาศัยการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนในการ 1) วางแผน 2) ดำเนินกิจกรรมและปฏิบัติตามแผน 3) รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกัน และ 4) ติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนมีการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนมีวิธีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ ชุมชนมีการนำวัฒนธรรมประเพณีมาพัฒนาเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร้ จังหวัดพังงา” ที่พบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร้ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น และมีศักยภาพทางการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพทางด้านการบริการ ศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และศักยภาพทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีกระบวนการคิดแบบยั่งยืนโดยการจัดทำหน้าที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งตัวผู้นำชุมชนที่มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่

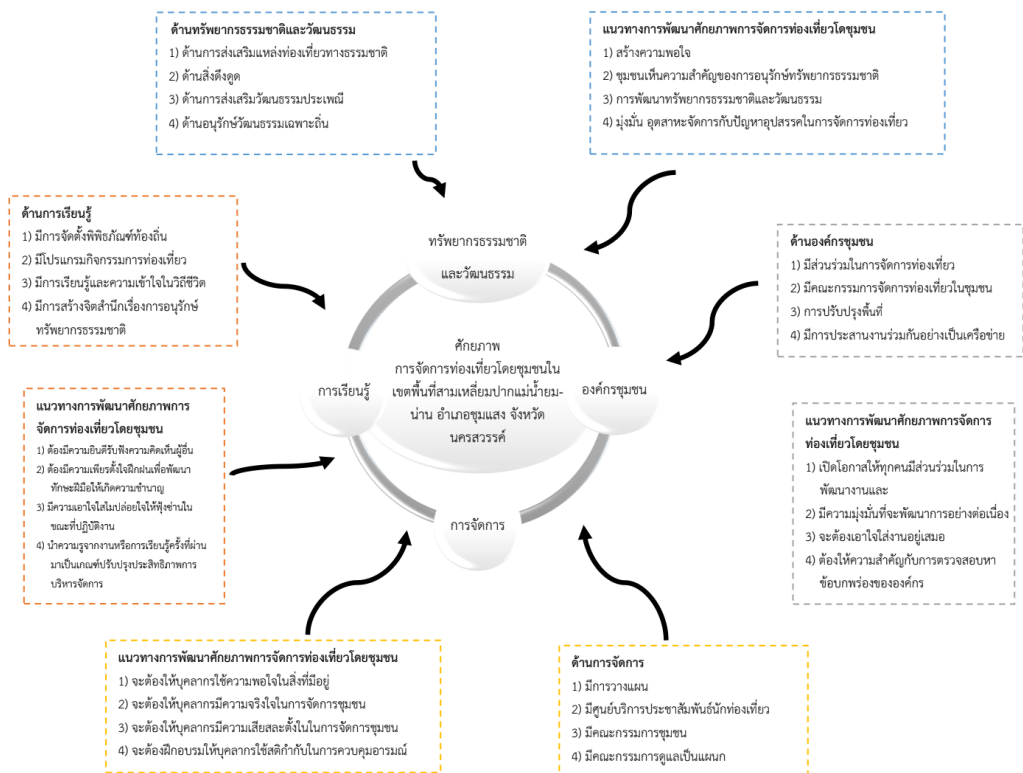
ขณะเดียวกันก็มีความสอดคล้องกับงานวิจัยภายนอกของ นิสารัตน์ จุลวงศ์ (2553) เรื่อง “การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่” ที่พบว่า การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องอาศัย 7 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว 4) การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว 6) รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 7) องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” ที่พบว่า วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ มีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 กระบวนการ คือ การวางแผน การจัดสายงาน การดำเนินงาน และการควบคุมการดำเนินงาน โดยมีองค์ประกอบที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ประการ ได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมและทุน

นอกจากนั้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนพรัตน์ ศุทธิถิกล (2555) เรื่อง “รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน” ที่พบว่า รูปแบบการจัดการตลาดน้ำประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยจัดให้มีคณะทำงานมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวให้มีกิจกรรมรวมหลายรูปแบบ มีการเรียนรู้การทำอาชีพในชุมชนและพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ ผลการตรวจสอบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมาก (3.52) โดยมีความพึงพอใจในเรื่องความเป็นมิตรของชาวบ้าน และการบริการของผู้ประกอบการในตลาดน้ำ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของประภัสสร แจ่มโพธิ์ (2554) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาด 100 ปีสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ที่พบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาด 100 ปีสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ด้านร่วมรับผลประโยชน์ ด้านร่วมดำเนินการ และด้านร่วมตัดสินใจ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านร่วมติดตามและประเมินผล ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย 2) เปรียบเทียบปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาด 100 ปีสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ตามลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศ ด้านร่วมดำเนินการไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านร่วมตัดสินใจ เพศชายมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศหญิง ด้านร่วมรับ

ผลประโยชน์ โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย และด้านร่วมติดตามและประเมินผล โดยเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ คือ องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) อันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ตลอดถึงข้อเสนอแนะซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุง การสร้างเสริมศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมตามหลักธรรมชาติ 4 สิ่งแรกที่ต้องคือ ฉันทะ ความพอใจ ต้องสร้างความพอใจหรือความหวัง

แผนในธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดขึ้น หรือทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญหรือประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนแต่ละชุมชนเป็นเบื้องต้นก่อนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ การส่งเสริม การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น ๆ ต่อมาจากนั้นต้องใช้วิริยะ ความเพียร ความมุ่งมั่น ความอดทนเพื่อที่จะจัดการกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายในการจัดการต้องมีจิตตะคือความ ตั้งใจ เอาใจใส่ และมีความรับผิดชอบในการจัดการดูแลและสุดท้ายใช้วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรองงานที่ทำให้เกิดความรอบครอบมีการตรวจสอบตราสอบข้อบกพร่อง เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. องค์กรชุมชน ในการจัดการองค์กรชุมชนตามหลักธรรมอริยบท 4 เริ่มต้นในด้าน ฉันทะ มีความจำเป็นและสำคัญต่อการบริหารการจัดการองค์กรชุมชน เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำ ให้บุคลากรหรือประชาชนในชุมชนเกิดและมีความพอใจในหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติอย่างเต็ม กำลังความสามารถของตนเองรักและพอใจที่จะได้รับการพัฒนาตนเอง เพื่อนำความรู้มาใช้ในหน้าที่ ที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่กระตือรือร้นพร้อมที่จะให้มีการพัฒนาชุมชนของตน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมี ส่วนร่วมในการพัฒนางานและนโยบายขององค์กร มีการจัดการฝึกอบรมทั้งภายในและภายนอก องค์กรอยู่เสมอ ต่อมาด้านวิริยะ หลักการประกอบความเพียรชอบบุคลากรหรือประชาชนในชุมชนมี ความตื่นตัวพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนอยู่ตลอดเวลา ฝึกฝนพยายามพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญ ในหน้าที่ด้วยการเรียนรู้เพิ่มเติม ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับงานที่ตนเองปฏิบัติอย่างเต็มศักยภาพ มี การจัดฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงาน มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ต่อมาคือ ด้านจิตตะ การทำงานที่ต้องอาศัยด้านจิตตะเป็นหลักที่จะต้องเอาใจใส่งานอยู่เสมอองค์กรชุมชนควร ส่งเสริมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน มีระบบที่ตรวจสอบให้บุคลากรมีการเอาใจใส่ในการพัฒนา ตนเองอยู่เสมอ เมื่อเกิดปัญหาก็หมั่นตรวจสอบหาข้อบกพร่องของตนเองเพื่อพัฒนางานหรือหน้าที่ ของตนเอง และด้านวิมังสา ต้องให้ความสำคัญกับการตรวจสอบหาข้อบกพร่องขององค์กรหรือการ ทำงานขององค์กรอยู่เสมอ ด้วยการประเมินผลอย่างเหมาะสม มีการแก้ไขปัญหาให้องค์กรชุมชนมี การพัฒนาดียิ่งขึ้นไป ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เพิ่มเติมหาวิธีการต่าง ๆ มาพัฒนาองค์กรให้สามารถ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน แสวงหาวิธีการ ปรับปรุงกระบวนการทำงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

3. การจัดการ ในการจัดการองค์กรชุมชนตามหลักธรรมอริยบท 4 นั้น ในด้านฉันทะ ต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการจัดการชุมชนอย่างรอบครอบและทำการ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ในด้านวิริยะ จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงจังในการจัดการชุมชนและ

สร้างเสริมความรับผิดชอบในตัวบุคลากร ในด้านจิตตะ จะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งใจในการจัดการชุมชน เพื่อประโยชน์ขององค์กรเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจ และในด้านวิม้งสาหรือความไตร่ตรองหาเหตุผล จะต้องฝึกอบรมให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการชุมชนหรือในภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบร่วมกัน สร้างเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก

4. การเรียนรู้ ในการจัดการด้านการเรียนรู้ตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 นั้น ด้านฉันทะในการเรียนรู้ คือ ต้องมีความยินดีรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นและพร้อมปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และมีความเต็มใจในการช่วยเหลืองานในชุมชน ด้านวิริยะ ต้องมีความเพียรตั้งใจฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือให้เกิดความชำนาญ และพยายามหมั่นเพียรที่จะหาประสบการณ์ในการปฏิบัติงานให้เพิ่มพูน ในด้านจิตตะ มีความเอาใจใส่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน ในขณะที่ปฏิบัติงานหรือในการเรียนรู้ การร่วมกิจกรรมที่ชุมชนมี และรอบคอบและจริงจัง ไม่ปฏิบัติงานหรือหน้าที่แบบขอไปทีหรือฉาบฉวย และด้านวิม้งสา ให้นำความรู้จากงานหรือการเรียนรู้ครั้งที่ผ่านมาเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานหน้าที่ในครั้งต่อไป และศึกษาไตร่ตรองระบบงานหรือในงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). *สถานการณ์การท่องเที่ยวปี 2561 และแนวโน้มปี 2562*. เข้าถึงได้จาก https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11273.
- ชลดา บุญอยู่. (2556). *ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษาบ้านเกาะพิทักษ์ตำบลบางน้ำจืดอำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพรัตน์ ศุทธิกุล. (2555). *รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิสาร์ตน์ จุลวงศ์. (2553). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ประภัสสร แจ้จ้อโพธิ์. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตลาดน้ำสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี*. (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พจนา สวนศรีและสมภพ ยี่จ้อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- พิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์ . (2557). *การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่*. (รายงานวิจัย). นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- วิภาวี อินทราคม. (2553). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจบริโภคผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเกาะสีชังจังหวัดชลบุรีของนักท่องเที่ยวชาวไทย*. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.